

Karakteristike dječjih likovnih radova u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju

---

Ekert, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:420972>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI
STUDIJ

IVANA EKERT

ZAVRŠNI RAD

KARAKTERISTIKE DJEČJIH LIKOVNIH
RADOVA U RANOM I PREDŠKOLSKOM
ODGOJU I OBRAZOVANJU

Čakovec, rujan 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
ČAKOVEC

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Ivana Ekert

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Karakteristike dječjih likovnih radova u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju

MENTOR: izv. prof. mr. art. Kristina Horvat Blažinović

Čakovec, rujan 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. DJEČJA LIKOVNA KREATIVNOST	3
3. FAZE RAZVOJA DJEČJEG LIKOVNOG IZRAZA.....	5
3.1. Faza šaranja – likovno izražavanje primarnim simbolima (od 1. do 3. godine)	6
3.2. Faza izražavanja složenim simbolima (od 4. do 6. godine)	7
3.3. Faza intelektualnog realizma (od 7. do 10. godine).....	7
3.4. Faza vizualnog realizma (od 10. do 14. godine).....	8
4. KARAKTERISTIKE DJEČJIH LIKOVNIH RADOVA.....	9
4.1. Linija kao izražajni element dječjeg crteža.....	9
4.1.1. Značenja linija	10
4.1.2. Značenja kruga	11
4.1.3. Značenja kvadrata	12
4.2. Izražavanje teksture	13
4.3. Veličina u dječjem crtežu	14
4.4. Prikazivanje pokreta.....	15
4.5. Crtanje prostora	16
4.5.1. Prikaz vanjskog prostora	16
4.5.2. Prikaz unutarnjeg prostora	20
4.6. Crtanje čovjeka.....	23
4.6.1. Pojava shema	25
4.7. Imaginarni prostor	27
5. PRAKTIČNI DIO RADA – LIKOVNA AKTIVNOST U VRTIĆU	27
5.1. Dječji likovni radovi	28
6. ZAKLJUČAK	35
LITERATURA	36
IZJAVA O JAVNOJ OBJAVI RADA	

SAŽETAK

Likovni odgoj i obrazovanje važni su za cjelokupni razvoj predškolskog djeteta. U razvoju djetetovog likovnog izražavanja istodobno je isprepletano nekoliko različitih procesa sazrijevanja i učenja, od razvitka psihomotorike ruke i šake, djetetovih znanja i spoznaja o okolini te prijelaz iz intelektualnog u vizualni realizam. Svaki odgojitelj za kvalitetan rad u vrtiću trebao bi poznavati psihološku i pedagošku pozadinu dječjeg likovnog izražavanja i njegov razvoj. U početku se dijete izražava motoričkim pokretima ruke i lakta što u njemu izaziva radost kretanja i ostavljanja traga na papiru. Likovni izraz u najranijoj fazi još nije vođen idejama. Kada dijete počinje imenovati likove koje je nacrtalo možemo zaključiti da postoji poveznica između dječjeg iskustva i onoga što je preneseno na papir. S vremenom dijete radi finije pokrete rukom i pomiče šaku prilikom crtanja. Na kraju prve faze razvoja likovnog izražavanja spajaju se oko, um i ruka. Ideja kao pokretač likovne aktivnosti javlja se u fazi složenih simbola gdje se na crtežima pojavljuje sve više detalja i pojave koje interesiraju dijete. Svako dijete likovnim stvaralaštvom prenosi određenu poruku. Kako bi bolje razumjeli dijete potrebno je učiti o njegovom načinu razmišljanja i viđenja sebe i svoje okoline. Rad je nastao iz želje da se u likovnim radovima djece pronađu karakteristike dječjeg likovnog izražavanja koje možemo pronaći u literaturi likovnog odgoja i obrazovanja. Likovna aktivnost provedena je s 28 djece dobi u rasponu od 4 godine i 6 mjeseci do 7 godina.

Ključne riječi: dijete, likovni izraz, faze razvoja, stvaralaštvo, karakteristike dječjeg izražavanja

SUMMARY

Visual education and upbringing are important for the overall development of the preschool child. In the development of the child's artistic expression, several different maturation and learning processes are interwoven, from the development of the arm and fist psychomotor, the child's knowledge about the environment and the transition from intellectual to visual realism. Every kindergarten educator should know the psychological and pedagogical background of the child's artistic expression and his development. At first, the child expresses himself by the motoric movements of his arm and elbow, with the joy of moving and leaving traces on paper. The visual expression at the earliest stage is not yet guided by ideas. When a child begins to name the characters he has drawn, we can conclude that there is a link between the child's experience and what has been transferred to the paper. With time, child makes more fine movements by arm and starts to move his hand when drawing. At the end of the first stage of artistic expression, the eye, mind and arm are combined. The idea is the initiator of visual activity at the stage of complex symbols where phenomena that interest a child appear and we may notice more details in the drawings. Each child transmits a certain message to artistic creativity. In order to better understand the child, it is necessary to know about his way of thinking and seeing himself and his surroundings. The work was born from the desire to find the characteristics of children's artistic expression in the art works of children found in the literature of visual education and to compare the differences in the age and gender of children. The activity was conducted with 28 children ages ranging from 4 years to 6 months to 7 years.

Key words: child, visual expression, developmental phases, creativity, characteristics of child expression

1. UVOD

Izražavanje likovnim jezikom poseban je doživljaj za svakog pojedinca koji želi prenijeti neki osjećaj ili poruku, u kojem vlada mješavina potpune slobode i opuštenosti s punom koncentracijom i svjesnošću trenutka. U likovnoj umjetnosti u isto vrijeme se možemo izgubiti i pronaći. Svaki čovjek osjeća radost kada se bavi kreativnim radom, no ipak postoji veliki broj ljudi koji smatra da izražavanje likovnim jezikom nije za njih. Možemo vidjeti djecu kako uživaju u stvaranju crteža, slika, rezanju i lijepljenju papira i nije im previše bitno što će netko ocijeniti njihov rad kao iznimno dobar ili loš, jer naglasak je stavljen na samu aktivnost i proces stvaranja. Djetetu je potreban poticaj i njega njegovog izraza i viđenja svijeta koji ga okružuje bez kritika i ispravljanja. Crtež je način univerzalnog izražavanja u likovnoj umjetnosti i stariji je od pisma. Pokretač razvoja crteža bila je mašta s jedne strane i potreba s druge strane što je crtež učinilo osnovom u likovnom umjetničkom izražavanju. (Bodulić, 1982)

U prošlosti je čovjek crtao kako bi prikazao vizualne doživljaje koje je zapamtio i želio izraziti. Crtanje mu je predstavljalo radost, a ubrzo je shvatio da uz pomoć crteža može komunicirati s drugim ljudima i tako je crtež postao sredstvom sporazumijevanja. U početku je čovjek crtao ono što vidi, a kasnije je crtao i izraze koji su nastali u njegovoj mašti (Bodulić, 1982). Dijete na svojim likovnim radovima prikazuje kako je ono doživjelo određeni oblik ili događaj crtežom ili slikom. U svom izričaju odabire sredstvo, najčešće boju koju voli te tako pokazuje svoju osobnost i svoju percepciju stvarnosti. (Brešan, 2008, 10)

Ovaj rad i likovna aktivnost potaknuti su ljubavlju prema kreativnom radu i interesu o razvoju likovnog stvaralaštva te želje za boljim razumijevanjem likovnog izraza djece predškolske dobi. U drugom poglavlju opisano je kako se dijete likovno izražava te zašto i kako dolazi do dječjeg likovnog stvaralaštva. U trećem poglavlju faze razvoja dječjeg likovnog izraza podijeljene su i opisane u: fazi šaranja, fazi izražavanja složenim simbolima, fazi intelektualnog realizma i fazi vizualnog realizma. Četvrto poglavlje bavi se karakteristikama dječjih likovnih radova, točnije kako dijete prikazuje teksturu, pokrete, veličinu predmeta, kako s obzirom na dob crta lik čovjeka te kako prikazuje unutarnji i vanjski prostor.

Cilj praktičnog dijela rada bio je odrediti značajke razvojnih faza u dječjem likovnom stvaralaštvu uz pomoć literature likovnog odgoja i obrazovanja. Provedena je likovna aktivnost u vrtiću i u dobivenim rezultatima nastojalo se prepoznati karakteristike i specifičnosti razvojnih faza.

2. DJEČJA LIKOVNA KREATIVNOST

Likovno izražavanje je čovjeku prije nastanka pisma pomagalo da prenese određenu poruku i izrazi sve ono što riječima nije mogao. Isto tako i dijete mnogo prije nego što može riječima složiti i izreći jasnu i smislenu rečenicu, svoje misli i osjećaje uspijeva izraziti likovnim sredstvima, linijom, oblikom i bojom. (Ivančević, 1996) Crtež ili slika oduvijek su bili predmet interesa mnogih znanstvenika. Bodulić (1982.) navodi kako je u 20. stoljeću fenomen dječjeg crtanja postao objektom interesa mnogih učenjaka što je dovelo do promjena u načinu provođenja likovnog odgoja i obrazovanja. No djeca su i prije nego što su se odrasli počeli zanimati za njihov izraz crtala izvan školskih ustanova, na pijesku, zemlji ili pločniku. Djeca crtanjem ili slikanjem izražavaju svoje osjećaje, pokazuju znanje o objektivnoj stvarnosti te razvijaju vještinu rješavanja likovnih problema. Dječji crtež je najprije dječji izraz, pa je tek onda likovni. U dječjem crtežu se očituje potpuna likovna sloboda izražavanja koja se temelji na mašti, ekspresiji i stvaralačkom činu. (Bodulić, 1982, 28) Vidović (2015) ističe kako djeca rado slijede postavke kreativnosti, razmišljaju jednostavno, izlaze iz okvira i ne odustaju.

Prema Belamarić (1987.) dječji likovni jezik ili likovni izraz data je i urođena sposobnost izražavanja – komuniciranja i oblikovanja.

„Tu sposobnost djeca ne uče već se ona razvija iz prirodnih potencijala djeteta u vidu spontane interakcije unutrašnjeg svijeta djeteta i njegove vanjske okoline. Dječja likovna kreativnost, dječje izražavanje crtežom ili slikom može se definirati kao oblik stvaralačke aktivnosti kojom se dijete igra, govori, prikazuje i razvija. Kako je dijete u svom likovnom izričaju aktivno može se reći da je likovni rad proizvod simultane aktivnosti njegovih očiju, ruku i mašte.“ (Belamarić, 1987, str. 13)

Postoje razna gledišta o tomu zašto se dijete voli likovno izražavati. Neki kažu da je to urođena sklonost za igru, drugi tvrde kako dijete ima unutarnju potrebu za izražavanjem, dok treći naglašavaju motoričku aktivnost kao osnovu likovnog izražavanja. Dijete se likovno izražava kako bi prikazalo ono što ga zanima i uzbuđuje. (Grgurić, Jakubin, 1996, 27)

„Dječji crtež ili slika je poruka, no djeca crtaju i slikaju spontano i nije nužno da odrasli u njihovim radovima moraju prepoznati što rad pokazuje. Dječji likovni radovi su

njihove želje, stavovi, strahovi, snovi, mašta. Dječji likovni izraz nije uvijek čitljiv u svojoj temi jer je izraz slobodnog tijeka misli, zapažanja, predodžbi, spontane kombinacije doživljenog, zamišljenog i izmišljenog. Djeca uglavnom crtaju, slikaju, oblikuju iz zadovoljstva, znatiželje i izražavaju ono što ih najviše interesira i veseli.“ (Brešan,2008, str. 11)

Oblici likovnog izražavanja, tvrdi Belamarić (1987.), nisu samo pokazatelji zbivanja u svijesti djece, nego oni djeluju kao povratna sprega koja osnažuje njihove sposobnosti percipiranja, predočavanja i poimanja te sposobnosti oblikovanja i stvaranja. Brešan (2008.) napominje da briga za razvoj dječje kreativnosti mora biti zastupljena već u ranom djetetovom odgoju i kontinuitetu jer je kreativnost prisutna u svakom djetetu, samo je treba poticati i njegovati.

„Djeca će se stvaralački izražavati kad im je dana sloboda da budu ono što jesu, kad gledaju i vide na svoj način, kad ih vodi njihova logika, kad imaju pravo na individualno izražavanje i stvaranje. Stoga je potrebno stvoriti prostorno-materijalno okruženje koje uključuje bogatstvo i promišljenost izbora materijala te njegovu stalnu dostupnost što djecu potiče na istraživanje i otkrivanje različitih likovnih materijala i tehnika i mogućnosti njihova korištenja.“ (Šipek, 2015, str. 21)

Prema Šipek (2015) postoji nekoliko načina da kod djece pobudimo interes za likovno izražavanje i stvaranje onog što ih okružuje: usmjeravanje pažnje, aktiviranje sjećanja, maštanje, zamišljanje i igra likovnim materijalima.

3. FAZE RAZVOJA DJEČJEG LIKOVNOG IZRAZA

U razvitku djetetova likovnog izražavanja istodobno teče nekoliko procesa sazrijevanja i učenja:

- razvitak psihomotorike ruke, šake, prstiju i ovladavanje instrumentom rada (olovka, kist)
- spoznavanje okoline i razvitak znanja o njoj,
- razvitak potreba i sposobnosti prikazivanja okoline i to od simbolizacije, preko prikazivanja onoga što dijete zna o okolini (intelektualni realizam), pa do prikazivanja onoga što stvarno objektivno može vidjeti u okolini (vizualni realizam).

Sva ova tri procesa su međusobno isprepletena s različitim naglaskom na jednom, drugom ili trećem.

G.H. Luquet je razvojne faze dječjeg likovnog izražavanja podijelio na četiri faze:

1. faza slučajnog realizma,
2. faza neuspjelog realizma,
3. faza intelektualnog realizma i
4. faza vizualnog realizma. (Bodulić, 1982, 32)

G.H. Luquet (1978) prema Grgurić i Jakubin (1996) ističu kako u fazi slučajnog realizma (do 4. godine) prevladava psihomotorički i osjetilni djetetov doživljaj i užitek pri povlačenju linija, dok pokušaj prikazivanja okoline dolazi na kraju te faze kada dijete u slučajno postignutom crtežu pronalazi sličnost s nekim predmetom i crtežu daje ime. Prema Boduliću (1982) faza neuspjelog realizma po Luquetu (od 4. do 6. godine) odgovarala bi crtanju predsheme i sheme ljudskog lika i drugih sadržaja.

Prema Grguriću i Jakubinu (1996) Luquet (u Beislu, 1978) opisuje fazu intelektualnog realizma (od 6. do 11. godine) kao fazu u kojoj dijete i dalje prikazuje okolinu, i pokazuje da zna mnoštvo sadržaja, informacija i spoznaja te mnogo predmeta i njihovih obilježja.

Grgurić i Jakubin (1996) fazu vizualnog realizma (od 11. do 14. godine) tumače kao „*vrijeme zanemarivanja znanja o predmetima i njihovim objektivnim odnosima radi uspostavljanja njihovih prividnih odnosa kako ih zadaje narav čovjekove percepcije*“. (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 31)

Zbog emocijske neutralnosti detalja te spoznajno i tehnički vrlo elaborirana izraza, prema Grgurić i Jakubin (1996), ova faza se udaljuje od dječjih faza i približava se izrazu odraslih.

3.1. Faza šaranja – likovno izražavanje primarnim simbolima (od 1. do 3. godine)

Prvo razdoblje primarnih simbola je nesređen ili slučajan likovni izraz koji počinje oko prve godine i traje do druge ili treće. Taj izraz nije slučajan i nastaje iz djetetovog zadovoljstva motoričkog gibanja i ostavljanja traga na papiru.

„Sastavljen je od crta načinjenih jednostavnim pokretima prilikom kojih dijete ne miče zglob i olovku grčevito drži između prstiju. Ponekad dijete prati svoje pokrete i uživa u toj aktivnosti dok ponekad istovremeno crta i gleda oko sebe. Olovka se rijetko diže s papira sve dok dođe do kraja pokreta.“ (Grgurić, Jakubin, 1996, str. 34)

U drugoj godini dijete veću pozornost poklanja tragovima koje ostavlja na papiru, dok se u trećoj godini javlja potreba imenovanja likovnog izraza. (Grgurić, Jakubin, 1996). Pridavanje imena crtežu je važan korak u razvoju mišljenja jer pokazuje povezivanje crta na papiru i objekta ili događaja iz iskustva. To označuje napredak od izražavanja motoričkih pokreta do fizičke kontrole linija i davanje simbola stvarima koje dijete želi prikazati. (Grgurić, Jakubin, 1996, 38)

Grgurić i Jakubin (1996.) kao drugo razdoblje u izražavanju primarnim simbolima navode kontrolirano risanje. Ruka se okreće oko ramenog zgloba, a finiji pokreti vrše se iz lakta ili prstiju. Tako prve kružnice ukazuju na organizaciju razvitka motorike. Krug je prvi organizirani oblik koji se pojavljuje. Označava kompaktnost čvrstog predmeta za razliku od neodređene osnove. Djetetov napredak u fazi primarnih simbola vrlo je velik jer se na kraju te faze spajaju oko, um i ruka. Dijete počinje upravljati svojim izrazom koristeći misli i u dječji crtež lagano prodiru utjecaji izvanjskog svijeta. (Grgurić, Jakubin, 1996, 44)

3.2. Faza izražavanja složenim simbolima (od 4. do 6. godine)

U fazi složenih simbola dijete polazi iz faze u kojem praktičan rad izaziva misaone operacije (likovna aktivnost - likovno djelo – misaone operacije) u fazu kada su misaone operacije tj. ideje te koje pokreću na likovnu aktivnost (misaone operacije – likovna aktivnost – likovno djelo). Misao je pokretač dječje aktivnosti te dijete počinje crtati na osnovi predviđenog plana, a crtanjem bilježi tok svojih misli. U ovoj fazi dječja likovna djela postaju djetetovim sredstvom komuniciranja sa svojom okolinom. Dijete ne pokušava na papiru stvoriti svijet onakvim kakav je već se služi simbolima koje je stvorilo u zamjenu za realnost. Odrasli moraju biti oprezni u tumačenju dječjih simbola i ne pre nagliti u zaključivanju što bi koji oblik trebao predstavljati. (Grgurić, Jakubin, 1996, 44 – 47)

Dijete u ovoj fazi crta stvari koje su mu bliske kao što je ljudski lik, životinje, kuća, drveće i cvijeće, točnije sve s čim dijete dolazi u dodir. Osim što u svojim crtežima prikazuje vizualne podatke, dijete izražava i kinestetičke ili taktilne osjete. Svaki objekt na crtežu se prikazuje kao posebnost i likovi naizgled nemaju nekakav odnos, izgledaju kao da lebde jedan iznad drugog. Figure na slikama su najčešće kvadratične i okrenute su naprijed. (Grgurić, Jakubin, 1996, 48 – 49)

Ljudski lik u ovoj fazi prestaje se prikazivati kao glava i noge te se u crtežima počinje pojavljivati trup i mnoštvo drugih detalja. Često se pojavljuje da veličina papira određuje veličinu simbola kao i okretanje papira kako bi se ispunio svaki prazan prostor. (Grgurić, Jakubin, 1996, 50) Karakteristično za ovu fazu je prikazivanje nekih dijelova većim nego što u stvarnosti jesu što Grgurić i Jakubin (1996.) tumače željom za prenošenjem određenih poruka. Dijete ne zanimaju proporcije i perspektive, ono želi prikazati ono što vidi.

3.3. Faza intelektualnog realizma (od 7. do 10. godine)

U fazi intelektualnog realizma primjećuje se sve veća vizualna objektivnost u prikazivanju sadržaja iz djetetove okoline, pojavljuju se razna individualna rješenja

za pojedine objekte, iskazane ljudske figure i emocije su bogatije i raznovrsnije, a sposobnost rada likovno – tehničkim sredstvima se povećava, a njihova primjena se proširuje. Djeca predškolske dobi su fascinirana svojim aktivnostima, znatiželjna su i to se vidi u njihovim radovima. (Grgurić, Jakubin, 1996, 58)

„Djeca predmete u ovoj fazi doživljavaju i izražavaju znatno realnije, ali i dalje kao dijelove neke cjeline. Različite usporedbe omogućuju zaključivanja o prostornim odnosima, otkrivajući ih postupno. Dijete se često izražava dijeleći rad u više horizontala, znači pojedine elemente crta na dnu, pojedine u sredini ili u gornjem dijelu rada, a percepcija mu je nekada vrlo izoštrena.“ (Brešan, 2008, str. 29)

3.4. Faza vizualnog realizma (od 10. do 14. godine)

Razvitak psihofizičkih sposobnosti, interes za vlastitu osobnost i sredinu, uvjetuju daljnje razvijanje likovnog izražavanja. Razdoblje vizualnog realizma je obilježeno laganim prijelazom u apstraktni način razmišljanja, ozbiljnosti i preciznosti u radu, realističnijim prikazima objekata, detaljima, skladnijim proporcijama i prikazima odnosa u prostoru. (Grgurić, Jakubin, 1996)

4. KARAKTERISTIKE DJEČJIH LIKOVNIH RADOVA

„Dječje crtanje je odraz dječje emocije, mašte, memorije, ekspresije i stvaralački je čin.“ (Bodulić, 1982, 33)

Bodulić (1982.) navodi kako u dječjem likovnom stvaralaštvu možemo pronaći i osobine umjetnosti odraslih osoba, a to bi bili primjena istih likovnih elemenata izražavanja, estetskih načela i tehnika. Razlika je u tome što su sadržaji u likovnom djelu interpretirani na dječji način. Prostor djeteta izražava tako da se ono što se nalazilo u prvom planu crta na donji dio slike, a ono što je prostorno dalje se crta iznad, točnije oblici se okomito nižu jedan iznad drugog. (Grgurić, Jakubin, 1996)

Jedna od karakteristika dječjeg crteža petogodišnjaka je da većinu onoga što crtaju smještaju uz zamišljenu liniju tla koju označuju ravnom linijom ili im za to služi donji rub papira. U ovoj fazi djeca otkrivaju da se oblik može promatrati s više strana, figure koje žele prikazati nižu po veličini, a u vanjskom prostoru jasno je vidljiva ravnina zemlje. Djeca promatraju svijet oko sebe, a i otkriće prostora pokazuje veliki napredak u njihovoj percepciji. Vidljive su promjene u viđenju svijeta, prikazuju nove strukture pri izražavanju, a dječji emocionalni doživljaj jako je izražen u detaljima na crtežima i slikama. Crtaju bojama, spontano ispunjavajući površine bojom, u njihovim izrazima prevladavaju emocionalne proporcije. (Brešan, 2008, 26) Razumijevanje djeteta, oslušivanje poruka i signala koje nam šalje kroz svoj likovni izričaj, ključni je motiv komunikacije kroz likovnost. (Vidović, 2015)

4.1. Linija kao izražajni element dječjeg crteža

Prema Belamarić (1987.) prvi likovni znakovi kojima djeca počinju likovnu igru i izražavanje su različite linije što se obično pojavljuje oko druge godine života. U početku je prvi ritam crta samo odraz motoričke pokretnosti ruke gdje crte mogu biti ravne, tanke, debele i mogu ići u svim smjerovima. Nakon ravnih crta, koje se prema Boduliću (1982) ponavljaju i mijenjaju smjer, i zaobljenih crta, pojavljuju se krugovi i spirale za koje Belamarić (1987.) tvrdi da izražavaju kretanje prostorom, živahnost i snagu. Bodulić (1982.) navodi da crte mogu varirati i u debljini. Sve te crte nastaju iz

igre vođene samo okom i oduševljenjem djeteta. Kasnije će crta biti, uz oko, vođena i mišlju. Ona će nekad postajati kontura nekog oblika, ali će više biti djetetov način gledanja i grafičkog prikazivanja nego kontura oblika predmeta. Crta će postajati grafički znak i pojavit će se kao odraz misaone slike oblika. (Bodulić, 1982, 33)

4.1.1. Značenja linija

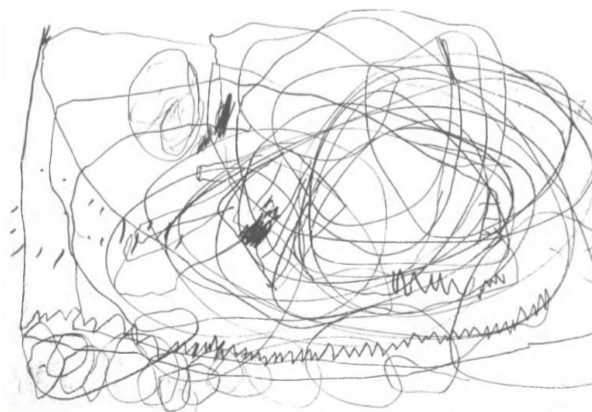
Prema Belamarić (1987) u crtežima najmlađe djece (od 2. do 4. godine) javljaju se različite linije. Linije svojim osobinama, smjerom, duljinom, čvrstoćom i tamnoćom te uvijek novim odnosima omogućuju djeci jednostavno i jasno izražavanje različitih sadržaja.

Različitim linijama dijete gradi svoju predodžbu i poimanje dječje garderobe (*Slika 4.1.1.*).

„Kružee linije označuju prostor i događanja u njemu. One prelaze u dvije horizontalne linije koje se na lijevoj strani lome u vertikali, određujući dva smjera, dvije dimenzije prostora. Cik – cak ili vibrirajuće linije u jasnom horizontalnom toku te kružee linije u nizu na donjem dijelu slike, izdvajanje su i naglašavanje horizontalnog kretanja u prostoru, koje dijete uočava kao najčešće događanje i pojavu.“ (Belamarić, 1987, str. 27)

Dok za nas garderoba znači konkretni sadržaj i pri njezinom spominjanju mislimo na izgled, za dijete je to mjesto kretanja, oblačenja, hodanja, to je prostor koji sadrži neke čvrste i neke meke stvari. (Belamarić, 1987, 29)

Slika 4.1.1. Dječji crtež garderobe¹

Prema Belamarić (1987) u najranijim radovima djece, pojava kružecih i vibrirajućih linija govori o kretanju kao univerzalnoj pojavi koja istodobno sadrži doslovno kretanje prostorom, životnost sudionika u događanja i sile koje su uzrok svemu tome. U dječjim crtežima zatamnjene mrlje govore o prisutnosti materije.

„U većini likovnih radova djece dobi od 2 do 4 godine nalazimo linije različite debljine i tamnoće. One su izraz djetetovog osjećaja za neko svojstvo svijeta. To može biti lakoća, mekoća, prozračnost, nježnost i sl. Dijete se poistovjećuje s takvim osjećajima, pa to spontano unosi u linije koje postaju tanke i svijetle, lake i nježne.“ (Belamarić, 1987, str. 28)

4.1.2. Značenja kruga

Izražavanje linijama prirodno i postupno vodi do stvaranja prvog oblika – kruga. To može biti nepravilan, uglat i šiljat oblik, no to ne mijenja njegov smisao jer je djetetu bitno da je spojilo početak i kraj. U izražavanju djece krug ima univerzalnu vrijednost i može značiti sve oblike, od igračaka i predmeta do životinja, ljudi i prostora.

„Poznata kružna linija javlja se kao izraz kretanja u igri vlaka na Slici 4.1.2.. Istim ritmom i zamahom kojim crta kružeće linije, dijete crta i nizove krugova koji slijede te linije. Krugovi su simbol za djecu u igri. Svaki pojedini krug znači jedno dijete, oblik sam za sebe,

---

¹ Izvor: Belamarić, D. (1986), *Dijete i oblik*, 27. stranica

odvojen od ostalih. Kretanje, putanje kretanja, preplitanje i variranje putanja, pojedini oblici, niz oblika, usklađenost niza s putanjama – opći su djetetov uvid u određeni događaj izražen jasno i jednostavno.“ (Belamarić, 1987, 39 – 40)

Slika 4.1.2. Izraz kretanja u igri vlaka²

4.1.3. Značenja kvadrata

Prema Belamarić (1987) interes djece za sve što postoji oko njih dovest će ih do zamjećivanja da se oblici međusobno razlikuju po zaobljenim ili uglatim dijelovima. Stoga će ona kao svoje vlastito iskustvo svijeta početi u svoje crteže unositi uglate oblike koji su u početku manje ili više nepravilni, nedovršeni te kombinacija okruglih i uglatih strana. Na *Slici 4.1.3.* dijete na različite načine crta „uglatost“. Negdje je to naglo skretanje linije, a negdje njihovo međusobno okomito postavljanje. Negdje te linije postaju zadebljanja i znače materiju predmeta. U čvrstim linijama nastalim jakim pritiskom te u vrlo sitnim znakovima vidi se nastojanje djeteta da rukom slijedi karakter neke svoje predodžbe. Takav napor ubrzo će dovesti do lakog i jasnog crtanja uglatih, odnosno kvadratičnih oblika. (Belamarić, 1987, 43)

---

² Izvor: Belamarić, D. (1986), *Dijete i oblik*, 39. stranica

Slika 4.1.3. Uglati oblici u dječjem crtežu³

4.2. Izražavanje teksture

Prirodna je želja djeteta da dodiruje i hvata sve predmete. Ono tako može taktilno osjetiti osobine površina različitih materijala. Dijete spoznaje hrapavost, glatkoću, bodljikavost, šupljikavost i ljepljivost te razlikuje mekoću i tvrdoću materijala. (Bodulić, 1982, 33) Dijete ponekad poželi likovno izraziti i dočarati ta iskustva. Belamarić (1987.) navodi kako dijete dobi od 5 do 6 godina i starija stol i stolice najčešće crta čvrstom i uglavnom ravnom crtom, dok su oblici ljudskih tijela crtani mekšom i često treperavom linijom.

Isto tako, kada dijete na primjer crta mačku po njezinom tijelu stavlja crtice, koje mogu ići u različitim smjerovima, kako označilo njezinu mekoću krzna – teksturu (Slika 4.2.1.). Kada crta stablo, ako želi naznačiti hrapavost kore drveta dijete izvlači mnogo crta, točki i mrlja. Ako dijete intenzivno doživljava površine, s lakoćom će ih grafički prikazati. (Bodulić, 1982, 34)

---

³ Izvor: Belamarić, D. (1986), *Dijete i oblik*, 43. stranica

Slika 4.2.1. Dječji crtež mačke⁴

Pri modeliranju djeca obično ne obraćaju osobitu pažnju površinama svojih oblika od gline.

„One su onakve kakve se dogode, najčešće neobrađene i rustikalne te pokazuju dijelove od kojih je oblik sastavljen. No, ako je uređenost površine oblika važna i kao takva ima neko značenje, dijete će je pažljivo i fino obraditi. Djeca od 5 godina i starija pokazuju smisao za detalje i razlike među oblicima te mogu u njihove površine ucrtavati razne šare i detalje ako ih sami oblik na to potiče.“ (Belamarić, 1987, str. 205)

4.3. Veličina u dječjem crtežu

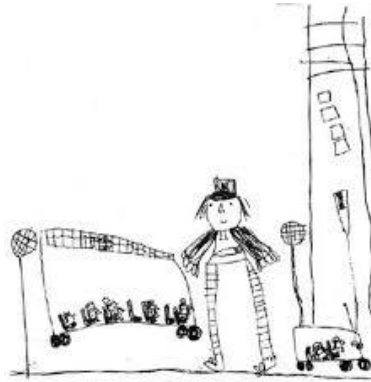
Veličine dječjih oblika rijetko odgovaraju stvarnim vizualnim mjerama i odnosima. (Belamarić, 1987, 73) Dijete često određeni lik prikazuje većim od ostalih likova u crtežu kako bi naglasilo njegovu važnost što nazivamo emotivnom ili hijerarhijskom proporcijom. (Bodulić, 1982) Termin disproporcija označava svojstvo onoga što je nerazmjerno, neprimjereno, nejednako, neusklađeno.⁵

Emotivna proporcija znači da dijete predmete ili likove koji su mu važni znatno povećava, a ostale crta kao manje bez obzira na stvarni odnos veličina u prostoru. Prema Belamarić (1987.) korištenje predimenzioniranja pojavljuje se u dobi od 4 do 5 godina. Na *Slici 4.3.1.* dijete crta policajca najvećim jer ga smatra najvažnijim likom u prometu. (Grgurić, Jakubin, 1996, 64)

---

⁴ Izvor: Belamarić, D. (1986), *Dijete i oblik*, 93. stranica

⁵ Veliki školski leksikon, 207. stranica

Slika 4.3.1. „U prometu“ (5. godina)⁶

Kada djetetu neki dio tijela postane osobito važan, taj dio može biti povećan, predimenzioniran. Dijete uobičava povećati ili produžiti oblik kako bi pokazalo da njegova figura nešto radi ili dodiruje. Ako želi prikazati pokret određenih dijelova tijela dijete će ih povećati ili produžiti. (Belamarić, 1987, 74)

4.4. Prikazivanje pokreta

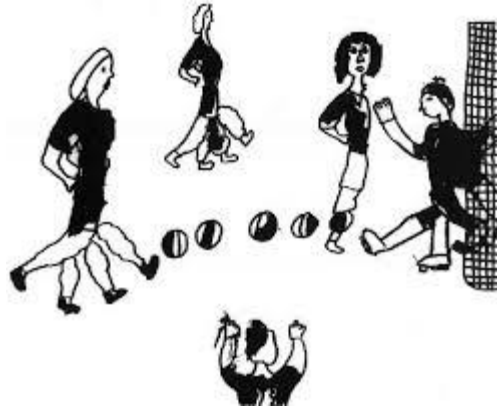
U dobi između četiri i pet godina djeca se nalaze na prijelazu od poimanja kretanja kao opće pojave k uočavanju pokretanja udova u ljudi. Djeca u dobi od 5 do 6 godina pokazuju poseban interes za pokrete udova u ljudi, tvrdi Belamarić (1987) što se odražava i u njihovim likovnim radovima. Raspon načina izražavanja istog sadržaja vrlo je velik i razlikuje se od djeteta do djeteta. Dok se mlađe dijete potpuno poistovjeti s igrom i zatim izražava svoje sudjelovanje i doživljavanje igre, dijete dobi od 4 do 5 godina u igri je istodobno sudionik i promatrač. (Belamarić, 1987, 74)

Prema Belamarić (1987) promatranje i likovno izražavanje pokreta kod djece razvija brzinu i fleksibilnost opažanja. Bodulić (1982.) napominje kako je najbitnije da djeca sama, dožive tj. izvode pokret prije samog likovnog izražavanja. Dijete često izražava pokret izduživanjem i povećavanjem dijelova tijela lika u crtežu. U fazi intelektualnog realizma ponekad dijete prikazuje akciju u određenom vremenskom

---

⁶ Izvor: Grgurić, N., Jakubin M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*, 64. stranica

slijedu. Ako na primjer crta igru loptom, prikazat će kako uzima loptu, kako ju udara, a potom ona pada (*Slika 4.4.2.*). (Grgurić, Jakubin, 1996)

Slika 4.4.1. „Nogomet“ (8. godina)⁷

4.5. Crtanje prostora

Najsloženiji problem za djecu je prikazivanje prostora jer mu je teško predočiti iluziju prostora na dvodimenzionalnoj plohi papira na kojoj crta. Djetetova predodžba prostora je nejasna i nepotpuna. (Bodulić, 1982, 36) Kada dijete prikazuje dva ili više lika na crtežu na početku ih razbacuje po površini, no kasnije ih niže i crta na donjem rubu papira te označava liniju tla i neba te u gornji kut papira crta sunce. Kada želi a ne može prikazati likove koji stoje jedan iza drugog dijete ih crta jedne iznad drugih.

4.5.1. Prikaz vanjskog prostora

Prema Belamarić (1987) u najranijem poimanju djece (od 2 do 4 godine) prostor se izjednačuje s kretanjem. Površina papira za djecu je konkretan prostor u koju mogu unijeti neku svoju predodžbu događanja u prostoru. Prema Grguriću i Jakubinu (1996) u počecima faze primarnih simbola ponekad je nejasno predstavlja li određeni

---

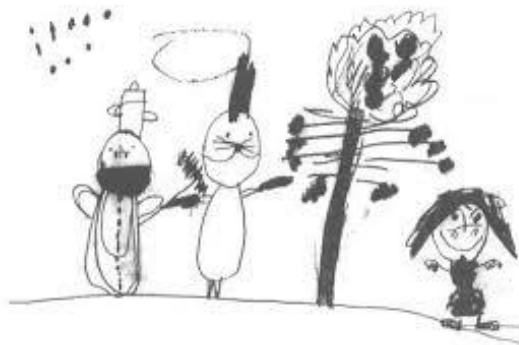
⁷ Izvor: Grgurić, N., Jakubin M. (1996), *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*, 63. stranica

crtež čovjeka ili krugove. Na crtežima nema prostora. Objekti se raspoređuju po papiru u naizgled slučajnu poretku – konglomerat (Slika 4.5.1.).

Slika 4.5.1. Konglomerat (3 g.)⁸

Djeca dobi od 4 do 5 godina ravninu zemlje označavaju horizontalnom crtom tzv. linijom tla (Slika 4.5.2.). Horizontalnu liniju poda ili tla često preuzima donji dio papira. (Belamarić, 1987, 133)

Slika 4.5.2. „Nacrtao sam snjegovića, zeku, drvo i sebe“ (5 g.)⁹

⁸ Izvor: Grgurić, N., Jakubin M. (1996), *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*, 43. stranica

⁹ Izvor: Grgurić, N., Jakubin M. (1996), *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*, 47. stranica

U kasnijoj fazi izražavanja složenim simbolima (5 do 6 godina) počinje se primjećivati i posebno nacrtana linija koja označava nebo i linija koja označava tlo (*Slika 4.5.3.*). (Grgurić, Jakubin, 1996, 52)

Slika 4.5.3. Prikaz linije tla i linije neba¹⁰

U likovnom radu djeteta (5 do 6 godina i starije) pojedine oblike pomiče prema gore i time ostvaruje dojam dubine prostora. Takav način prikazivanja prostora je nastavak prijašnjih opažanja prostornih pojava. (*Slika 4.5.4.*). (Belamarić, 1987, 170)

Slika 4.5.4. Prikaz linije horizonta¹¹

Česta pojava u prikazivanju prostora i prostornih objekata jest iskrivljavanje viđenog tako da djeteta ono što je prostorno dalje prikazuje na papiru većim, a ono što je prostorno bliže prikazuje kao manje što možemo vidjeti na crtežu radnog stola *Slika 4.5.5.* (Grgurić, Jakubin, 1996, 67) Takav prikaz prostora nazivamo obrnutom

¹⁰ Izvor: Belamarić, D. (1986), *Dijete i oblik*, 164. stranica

¹¹ Izvor: Belamarić, D. (1986), *Dijete i oblik*, 171. stranica

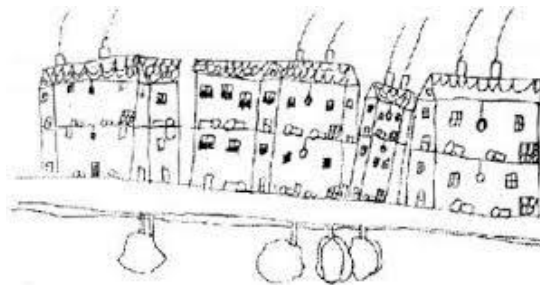

perspektivom. Dijete je sklono da uoči sužavanje paralelnih pravaca kada promatra na primjer ulicu, ali nema sposobnost predočavanja te pojave na papiru jer ne poznaje tu perspektivu. Na primjer kada bi crtali udaljavanje tračnica, suzili bi ih kako bi prikazali da se tračnice udaljuju od nas dok dijete bi ili nacrtalo tračnice iste širine ili bi ih raširilo s obzirom na daljinu.

Slika 4.5.5. „Radni stol“ (7. godina)¹²

Ako na primjer želi prikazati dvije strane ulice crtati će ih u tzv. refleksnoj slici gdje će na jednoj strani biti kuće u uspravnom položaju, a na drugoj strani izvrnute, kao kod odraza slike na površini vode. Rasklapanje oblika često se javlja u prikazu kuća (**Slika 4.5.6.**). Pojedinu kuću dijete sagledava s prednje, zadnje i s bočnih strana. (Grgurić, Jakubin, 1996)

Slika 4.5.6. „Kuće u nizu“¹³

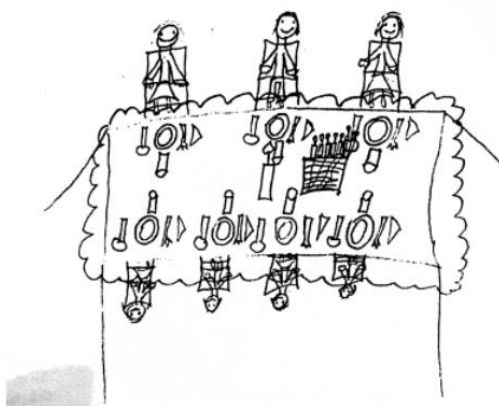
¹² Izvor: Grgurić, N., Jakubin M. (1996), *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*, 67. stranica

¹³ Izvor: Grgurić, N., Jakubin M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*, 66. stranica

Kada dijete crta grad najčešće ga zamišlja i vidi odozgo i sliku dopunjuje podacima koje zna o prometu. (Belamarić, 1987, 166)

4.5.2. Prikaz unutarnjeg prostora

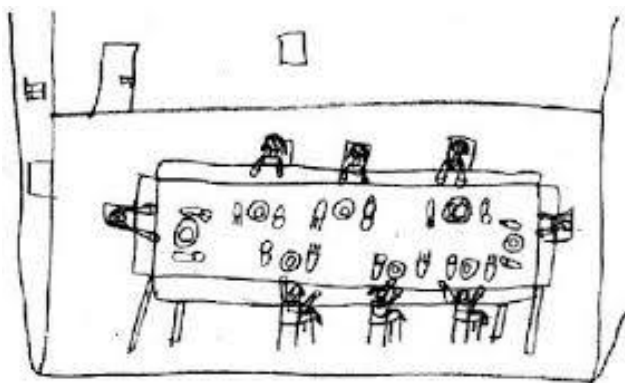
Kao u prikazu vanjskog tako i u prikazu unutarnjeg prostora pojavljuje se „pogled odozgo“ kada djeca žele prikazati predmete u kući, njihov smještaj i raspored. Često se pojavljuje i prevaljivanje predmeta kako bi ih se moglo bolje vidjeti. Kada crta kuću, dijete ne zanima kako su prostorije povezane i postavljene, bitno mu je da izrazi kako svaku prostoriju doživljava kao zaseban prostor, a kako bi ih spojilo u jednu cjelinu označava vanjske zidove. Prevaljivanje oblika često se pojavljuje u dječjim likovnim radovima kada dijete želi prikazati dvije strane nekog prostora. (Bodulić, 1982, 37) Dok dijete crta, ono ne mari za liniju tla već okreće papir kada crta npr obitelj za stolom i svaki lik crta tako da ima vlastito tlo (*Slika 4.5.7.*). (Grgurić, Jakubin, 1996)

Slika 4.5.7. . . „Obitelj za stolom“ (6. godina)¹⁴

¹⁴ Izvor: Grgurić, N., Jakubin M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*, 65. stranica

Dijete objekt promatra i izražava istodobno s raznih kutova gledanja, raznih očišta i stajališta što se naziva poliperspektivom. Neki predmeti se na crtežu mogu prikazati viđeni iz ptičje perspektive, neki frontalno, a neki bočno i sl (*Slika 4.5.8.*). (Grgurić, Jakubin, 1996)

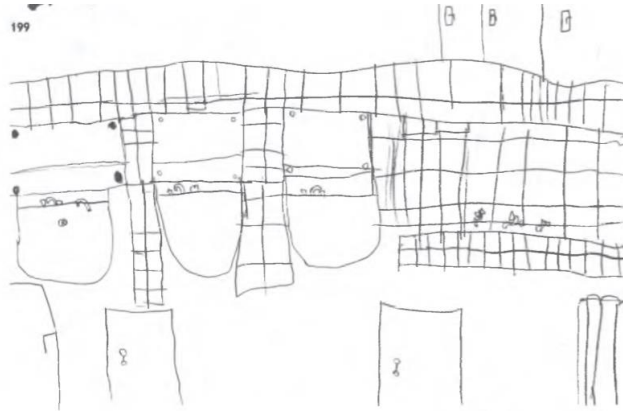

Slika 4.5.8. „Obitelj za stolom“ (6. godina)¹⁵

Superpozicijom se dijete (5 do 6 godina i starije) služi kako bi prikazalo više strana nekog prostora, na primjer ako želi prikazati sve zidove neke prostorije ono ih crta jedno iznad drugog ili sa strane. Kako na jednoj ravnini prikazati više strana nekog prostora? Na *Slici 4.5.9.* dijete je taj problem riješilo postavljanjem jedne strane iznad druge.

„Zid s vratima je donji dio. Iznad njega dijete postavlja drugi, opločeni zid kupaonice s umivaonicima i ogledalima. Treći zid s prozorima nacrtan je u gornjem dijelu slike. Taj način omogućio je djetetu da uspravne oblike u prirodi može tako postaviti i u crtežu.“ (Belamarić, 1987, str. 13)

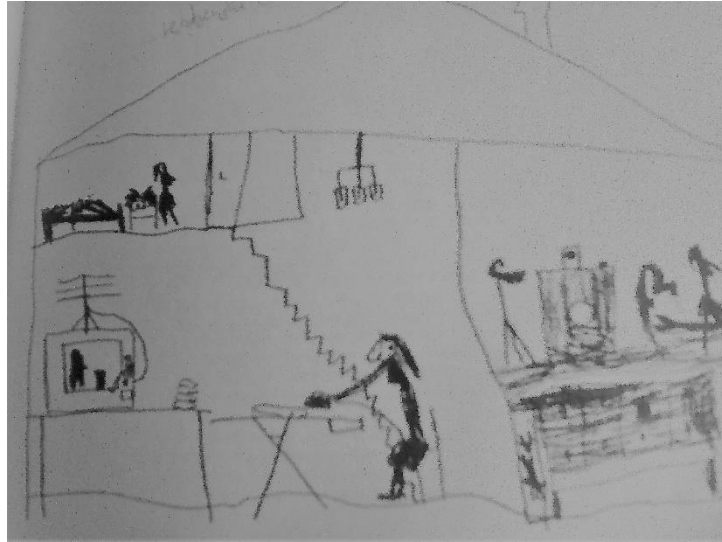
¹⁵ Izvor: Grgurić, N., Jakubin M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*, 66. stranica

Slika 4.5.9. Crtež kupaonice¹⁶

Kada dijete želi prikazati kuću koja ima podrum ili kat na papiru radi presjek kuće gdje uočavamo rendgenski ili transparentni prikaz što vidimo na *Slici 4.5.10*. Dijete u crtežu ne crta samo vanjski izgled kuće već sve ono što o njoj zna. Presjek kuće omogućuje uvid u organizaciju prostora i življenje u njoj. (Belamarić, 1987, 135) Turković (2002) kako je navedeno u radu Mikulić Bošnjak i Brešan (2015) kaže da se kod crtanja kuće zajedno uz pročelje, krov, vrata i prozore unutrašnjost vidi ako je važna zbog ideoplastičnog pristupa karakterističnog za dječji crtež. Ideoplastična umjetnost je ona koja se ravna prema pojmljenoj, selektivnoj i poopćenoj, mentalnoj slici. Drugim riječima, dijete prikazuje ono što zna o predmetu, a ne puko viđenje predmeta. Stoga ono žrtvuje realni izgled stvari radi omogućavanja najboljeg i najbržeg mogućeg prepoznavanja istog. Na *Slici 4.5.11*, vidimo primjer transparentnosti gdje dijete prikazuje ženu koja je trudna tako da se „vidi kroz nju“.

¹⁶ Izvor: Belamarić, D. (1986), *Dijete i oblik*, 132. stranica

Slika 4.5.10. Presjek kuće¹⁷

Slika 4.5.11. Primjer transparentnosti u dječjem crtežu (4. godine)¹⁸

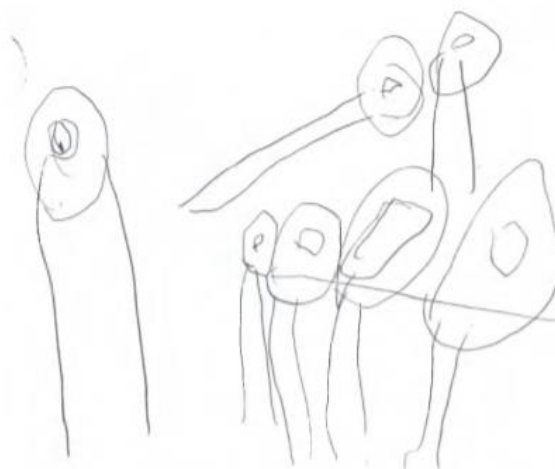
4.6. Crtanje čovjeka

Nakon poimanja čovjeka kao zasebnog bića odvojenog od svoje okoline, prema Belamarić (1987.) dijete uočava čovjekovu sposobnost percepcije koju prenosi na svoje crteže. Na *Slici 4.6.1.* vidimo da je dijete nacrtalo samo jedan krug unutar

¹⁷ Izvor: Belamarić, D. (1986), *Dijete i oblik*, 135. stranica

¹⁸ Izvor: Grgurić, N., Jakubin M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*, 62. stranica

kruga koji označava čovjekovu glavu što dovodi do zaključka kako djetetu nije bitan broj očiju, već samo želi prikazati čovjeka koji ima sposobnost percepcije.

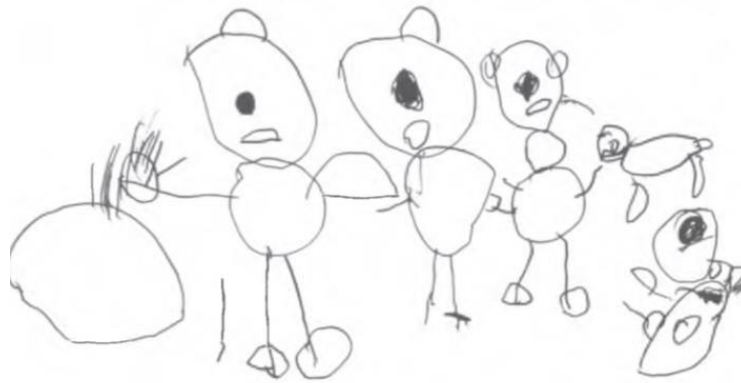

Slika 4.6.1. Crtež ljudi¹⁹

Djeca dobi od 2 do 4 godine prepoznaju glavne dijelove čovjeka te crtaju glavu, noge okomitim crtama i ruke te prste vodoravnim crtama te ponekad naglašavaju i one dijelove za koje čuju od ljudi oko sebe npr. organe. Dijete od 4 i pol godine simbol čovjeka sastavlja od glave, tijela i udova. Uočava i kosu i usta, no oči još uvijek smatra simbolima percepcije. Na **Slici 4.6.2.** vidimo da su krugovi zacrnjeni što znači da dijete oči vidi kao otvore prema unutra, tj. kanale kojima vanjski svijet ulazi u unutrašnje biće. (Dobrića Belamarić, *Dijete i oblik*, str. 59) Kako bi naglasili sposobnost ili ulogu nekih dijelova tijela, djeca proporcionalno povećavaju te oblike u crtežu.

---

¹⁹ Izvor: Belamarić, D. (1986), *Dijete i oblik*, 56. stranica

Slika 4.6.2. Crtež djece²⁰

Prema Belamarić (1987.) crtanje složenim simbolima javlja se u djece od 4 do 5 godina. Pojava složenih simbola pokazuje da dijete počinje svoju pažnju usmjeravati na dijelove koji tvore neku cjelinu. Pojedini dijelovi su označeni jednostavnim simbolima kojima dijete sastavlja cjelovit oblik, u ovom slučaju oblik čovjeka. Dijete kada crta ljudski lik pridodaje mu detalje kako bi ga izdvojilo od ostalih likova, kao na primjer različitim crtanjem kose naznačena je razlika u spolu. Djetetovo otkriće trupa često uzrokuje njegovu prenaplašenost te stoga glava lika u crtežima može biti vrlo mala.

Djeca u dobi od 5 do 6 godina i starija obično otkrivaju da se oblik može promatrati s više strana i da su te strane međusobno različite. Osim iz profila, ljude se može promatrati i zamišljati i s leđa. Osim razlikovanja po spolu kosom i odjećom, dijete donosi i razlike među pojedinim oblicima. Neka djeca pokazuju veliku sklonost prema crtanju vrlo sitnih, minijaturnih oblika gdje se svaka figura razlikuje od ostalih.

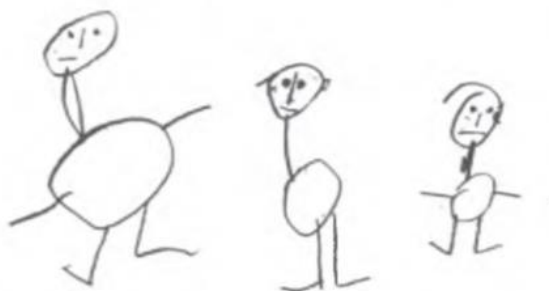
4.6.1. Pojava shema

Prema Belamarić (1987) izvorni i originalni način poimanja i viđenja ljudskog lika uglavnom nalazimo kod mlađe djece. Često odrasli ispravljaju dječji izraz i pokazuju kako se crta čovjek. Takva „poduka“ ima razarajući učinak na razvoj perceptivnih,

---

²⁰ Izvor: Belamarić, D. (1986), *Dijete i oblik*, 59. stranica

predodžbenih i misaonih sposobnosti djeteta. Od djeteta se traži da nauči imitirati njemu u biti nerazumljiv, stran i mrtav oblik. To u njemu potiskuje unutrašnju potrebu da izrazi svoje viđenje i destimulira unutrašnje procese koji prethode likovnom izrazu. Učenje djece da crtaju oblik čovjeka kako odrasli zamišljaju da ih djeca crtaju često se čini uz pomoć poznate pjesmice „Točka, točka, točkica, crta, crta, crtica i gotova je glavica“. Primjer vidimo na *Slici 4.6.3*.

Slika 4.6.3. Shematski prikaz čovjeka²¹

Djeca često preuzimaju sheme jedna od drugih. Na *Slici 4.6.4*, vidljiva je prerezana glava, ukočenost figura te kratke i nepomične ruke koje nesumnjivo pokazuju da djeca ne žive kroz te oblike nego ih nezainteresirano ponavljaju. Izdužene oči s trepavicama i odjeća također su dio ustaljenih shema.

Slika 4.6.4. Shematski prikaz djevojčica²²

²¹ Izvor: Belamarić, D. (1986), *Dijete i oblik*, 83. stranica

4.7. Imaginarni prostor

„Dijete u likovnim radovima često svoje likove postavlja u zamišljeni, nestvarni prostor. Često se događa da se na jednom crtežu nalaze dvije različite predodžbe prostora. Na primjer, na jednom crtežu kuća izgleda kao da je gledana sa strane, a na putu ispred kuće auto kao da je gledan odozgo.“ (Bodulić, 1982, str. 37)

Dijete je kreativno biće i pronalazi različita likovna rješenja za probleme poput treće dimenzije. Tako će, crtajući odjevni predmet, ostaviti prazan prostor tamo gdje nije sigurno koje likovno rješenje upotrijebiti. (Vidović, 2015)

„Crtajući jelena s puno nogu, dijete izlazi iz okvira stvarnosti pronalazeći način kako da pomogne jelenu koji se ne može popeti na brdo. Ono ima potrebu pomoći mu, empatično pronalazi rješenje za njegov problem. Dijete je cjelovito biće koje jednako zanima fizički, emocionalni i socijalni aspekt življenja.“ (Vidović, 2015, Dijete vrtić obitelj, vol. 16-17., 22)

5. PRAKTIČNI DIO RADA – LIKOVNA AKTIVNOST U VRTIĆU

Vrijeme i mjesto: svibanj 2018., Dječji vrtić „Zeko“ Varaždin

Skupina djece: Starija dobna skupina (od 4 do 7 godina)

Broj djece: 28

Cilj praktičnog istraživanja: Poticanje dječjeg izraza viđenja vanjskog prostora, njihove igre i prijatelja te određivanje značajki razvojnih faza u dječjem likovnom stvaralaštvu

---

²² Izvor: Belamarić, D. (1986), *Dijete i oblik*, 85. stranica

Zadaci: Obrazovni (usvajanje rada s likovnom tehnikom, obogaćivanje dječjeg crtačkog izraza, razvijanje percepcije, vizualnog pamćenja, mišljenja i koncentracije), odgojni (pozitivan odnos prema radu, aktivnost, samostalnost, suradnja, urednost)

Metode rada: Metoda razgovora, metoda demonstracija, analitičko promatranje

Oblik rada: Individualni

Način rada: Po sjećanju

Motivacija: Igra na vrtićkom dječjem igralištu, razgovor o igralima na dječjem igralištu, promatranje slika različitih igrališta i igrala

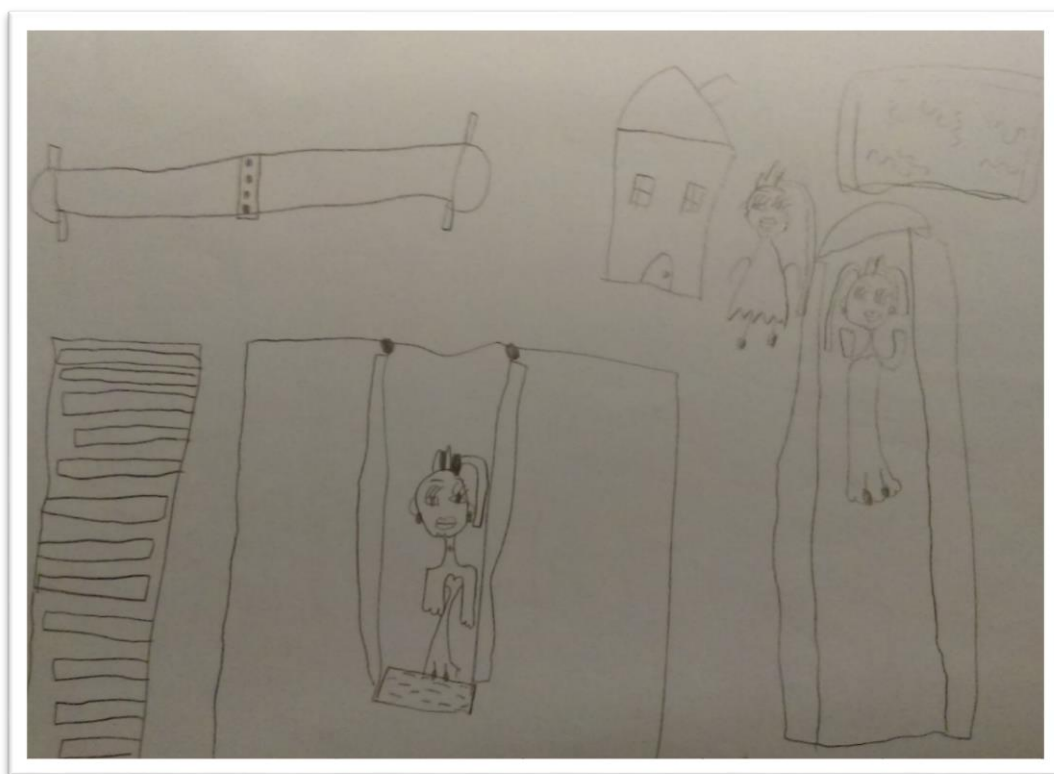
Najava zadatka: „Razgovarali smo i istražili naše dvorište, a sada ćemo ga nacrtati. Svatko od vas će dobiti jedan papir i olovku. Kasnije ćemo pogledati što ste sve nacrtali i fotografirati vaše radove.“

Motivi rada: vizualni (fotografije igrala na igralištu, igralište), nevizualni (emocije, osjeti)

Likovno područje: Crtanje

Likovna tehnika: olovka

5.1. Dječji likovni radovi

Slika 5.1.1. Gabi (5,8 g.)²³

Djevojčica prikazuje sebe i svoje prijateljice u igri na igralištu. Likovi na crtežu su raspoređeni tako da se između njih ne uočava povezanost, već je svaki lik postavljen kao samostalna jedinica. Linije su ravne i odaju sigurnost u pokretu. Djevojčica je iskoristila superpoziciju kako bi prikazala dvorište. U crtežu postoji poliperspektiva gdje je djevojčica donji dio crteža i kućicu prikazala frontalno, a klackalicu lijevo i pješčanik u desnom kutu je prevalila tj. nacrtala ih je odozgo. U pješčaniku je djevojčica istaknula svoj doživljaj teksture pijeska vijugavim crtama, što isto možemo uočiti na ljuljački gdje je ravnim kratkim crtama dočarala da je sjedalica napravljena od drveta. Djevojčica nije pridavala pažnju rasporedu sprava na igralištu. U nacrtanim ljudskim likovima vidljiva je disproporcionalnost i shematski prikaz.

---

²³ Izvor: Osobna arhiva

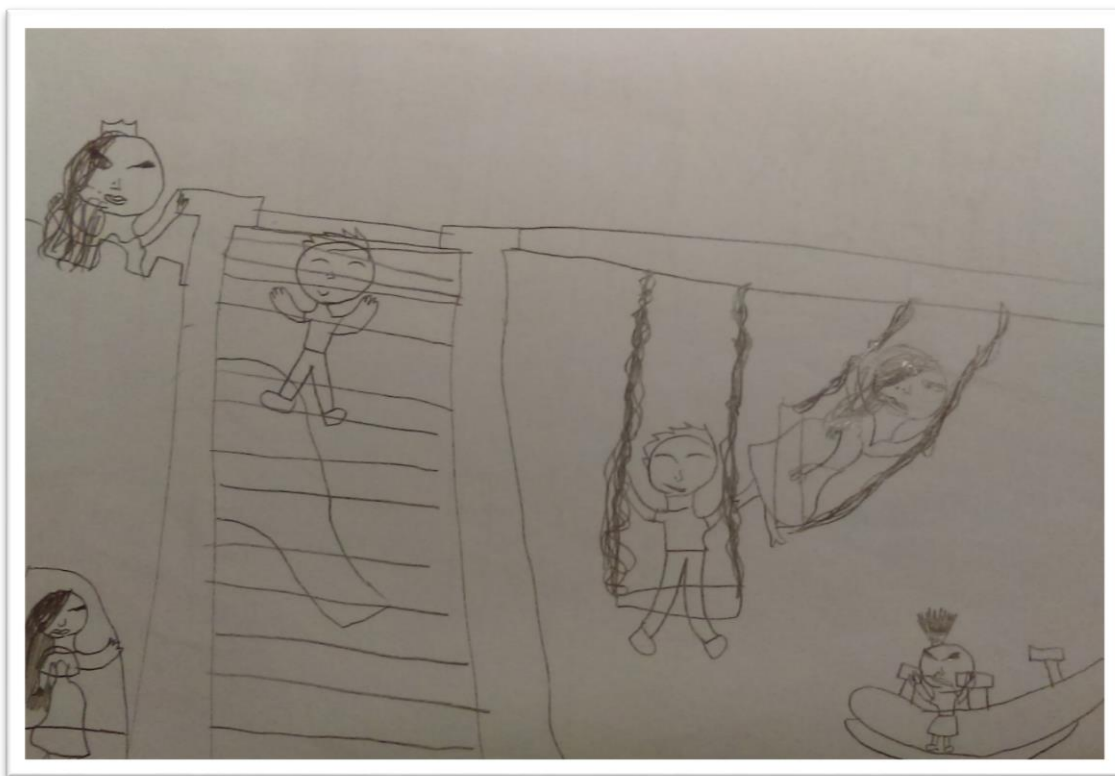

Slika 5.1.2. Roko (6,5 g.)²⁴

Crtež odiše mnoštvom pokreta i detalja. Dijete je ljudsko lice prikazalo jednostavno dok sprave imaju mnogo detalja kao na primjer srca i kvake na prozorima i vratima kućica. Postoji disproporcija u crtežu gdje su ljudski likovi veći od sprava kojom je dijete naglasilo njihovu važnost. Izduživanjem noge lika u sredini dječak izražava pokret, isto to čini i s rukama koje je znatno povećao. Likovi su nanizani jedan pokraj drugog, oblici su transparentni i uočava se linija tla koju predstavlja donji rub papira. Linije koje je crtao su žive i pomalo nespretne što zbog želje da se prikaže energija što zbog nedovoljno razvijenih grafomotoričkih sposobnosti.

---

²⁴ Izvor: Osobna arhiva

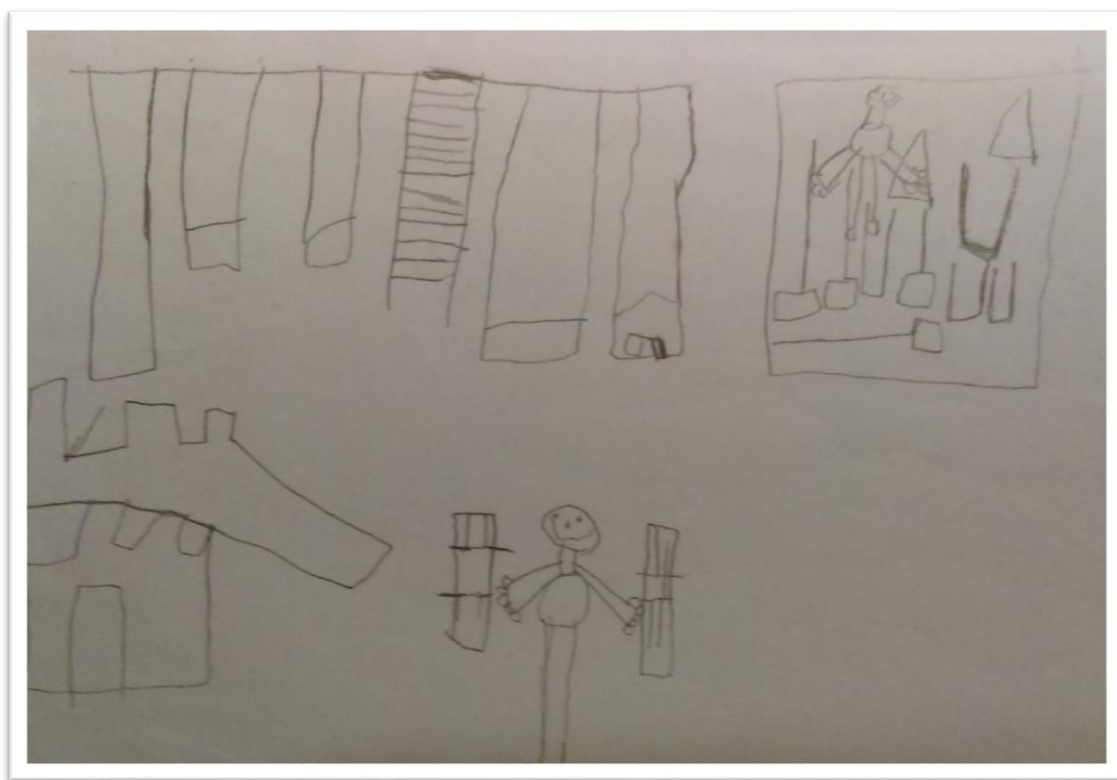

Slika 5.1.3. Klara (6,11 g.)²⁵

Djevojčica prikazuje sebe i drugu djecu kako se igraju na igralištu. Na crtežu lijevo poslužila se transparentnim prikazom kako bi se na crtežu vidio dječak koji se penje na penjalici. Tobogan je nacrtala tako da ga vidimo sa strane. Služi se shemama za prikaz ljudskog lika. Likovi koji su na dnu papira su manji od likova koji su nacrtani iznad njih jer je djevojčica smanjivanjem željela prikazati njihov položaj u prostoru. Naglašene su razlike između likova tako što dječacima nacrtala kratku kosu i zatvorene oči, a djevojčicama dugu kosu i naglašene oči, dok je mlađem djetetu nacrtala kratku kosu svezanu u uspravni rep. Linije su jasne i sigurne, količinom i debljinom linija djevojčica je htjela naglasiti čvrstoću lanaca na ljuljačkama što joj je važno zbog osjećaja sigurnosti. Sebe na ljuljački je djevojčica nacrtala ukoso kako bi naglasila pokrete ljuljanja.

---

²⁵ Izvor: Osobna arhiva

Slika 5.1.4. Maksim (6,4 g.)²⁶

Na crtežu je dječak prikazao sebe kako igra nogomet u poziciji vratara gdje je izdužio noge i povećao ruke kako bi naglasio dijelove tijela koji su bitni u toj igri. Lijevo na crtežu dječak se poslužio transparentnim prikazom, nacrtao je kućicu s toboganom i crtom je naznačio vrh kućice po kojem se hoda do tobogana. Ljuljačka desno se razlikuje od ostalih jer je to ljuljačka za djecu mlađe dobi. Pješčanik desno prevaljen je jer j dječak želio prikazati igru djeteta u pješčaniku. Prema dječakovim osobnim komentarima, trokutima je naznačio „brda od pijeska“ dok je oblicima nalik slovu „U“ želio prikazati tunele. Isto tako nacrtao je i igračke koje koristi u pijesku poput plastičnih lopatica. Na crtežu se vidi da je dječak elemente želio rasporediti onako kako se nalaze u stvarnom prostoru igrališta.

---

²⁶ Izvor: Osobna arhiva

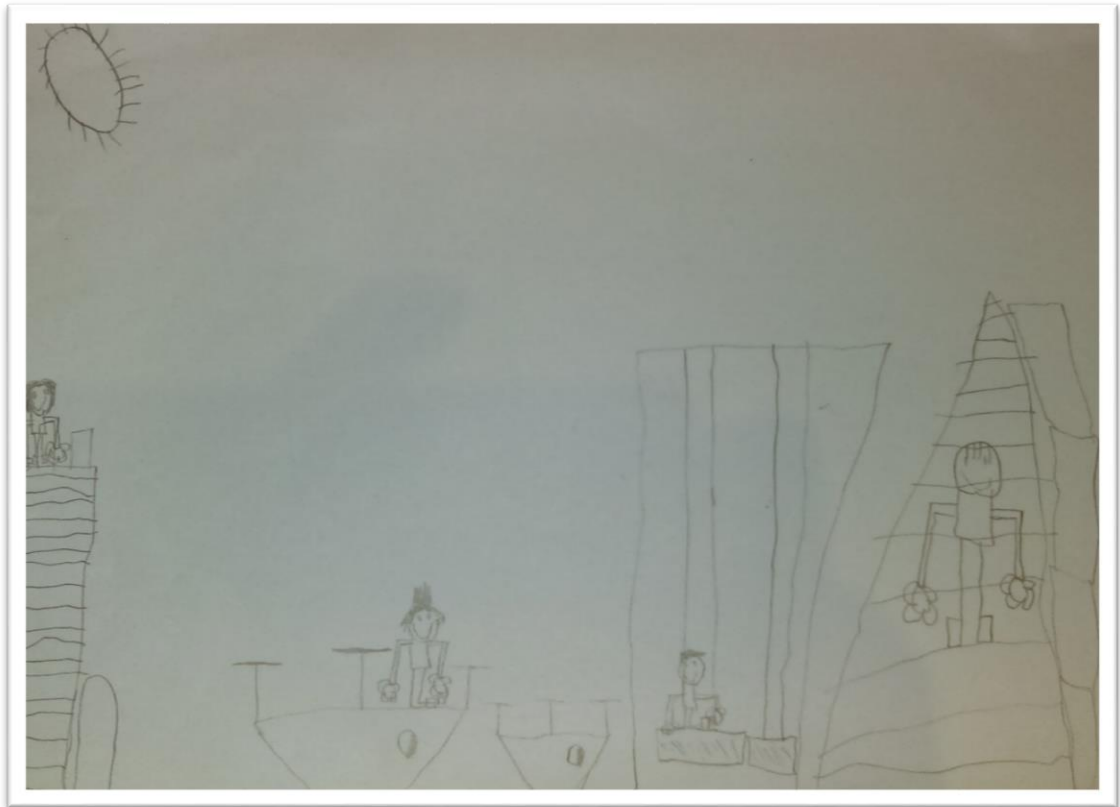

Slika 5.1.5. Maša (6,6 g.)²⁷

Djevojčica je crtala sebe i svoje najdraže prijatelje. Imala je potrebu označiti ih i svakom od njih je iznad napisala ime. Glave su shematski prikazane i isto tako vidljive su u prikazu odjeće (haljine za princeze). Koristila je maštu i na lijevoj strani je nacrtala balone kako bi украсila crtež. Dječak na crtežu jedini je nacrtan odostraga i nacrtala mu je krila jer joj je on jako važan i rekla: „Pssst. Ja sam u njega zaljubljena i on ima krila.“ Bajkovit svijet otkriva se u motivima krila i haljinama za princeze.

---

²⁷ Izvor: Osobna arhiva

Slika 5.1.6. Fran (7 g.)²⁸

Na crtežu prevladavaju četvrtasti oblici. Donji rub papira je dječaku predstavljao liniju tla. Kosim crtama na ljuljački je želio izraziti teksturu drveta. Sunce u lijevom kutu je motiv koji često nalazimo u dječjim crtežima. Desno je nacrtao lik koji je disproporcionalan, ruke i dlanovi su mu znatno povećani kako bi naglasio aktivnost penjanja na penjalici. Na crtežu se nalaze dva vrtuljka koji su plod dječakove mašte, a nacrtao ih je jer želi da u dvorištu vrtića imaju i vrtuljke. Lijevo vidimo dvorac gdje postoji rasklapanje oblika, dječak je vrata dvorca nacrtao pokraj dvorca jer je želio naznačiti da dvorac ima ulaz. Cilj analize dječjih likovnih radova bio je pronalazak specifičnosti i karakteristika razvojnih faza dječjeg likovnog izražavanja koje možemo pronaći u literaturi likovnog odgoja i obrazovanja te usporedba razlika s obzirom na dob i spol djece.

---

²⁸ Izvor: Osobna arhiva

6. ZAKLJUČAK

Dječje likovno izražavanje je spontano i vođeno unutarnjom potrebom, poboljšava koncentraciju i razvija kreativnost. Dijete se može likovno izražavati, a da ne zna ništa o likovnoj umjetnosti. Sposobnost izražavanja se ne uči već se razvija iz prirodnih potencijala djeteta kroz interakciju djeteta sa svojom okolinom. Djeca se izražavaju individualno, no uočene su razlike s obzirom na dob, svaka dob nosi određene karakteristike. Kod likovno darovite djece, pojave koje su karakteristične za određenu dob, događaju se brže i ranije.

Djeca uživaju u istraživanju svoje okoline i interes je glavni pokretač svih dječjih, tako i likovnih aktivnosti. Odrasle osobe mogu biti od velikog značaja u tom razvoju pružajući djeci potrebne materijale za likovne aktivnosti, upoznavajući ih s umjetničkim djelima, poticati ih i ohrabrivati te koliko god je moguće ukloniti faktore koji dovode do ometanja dječjeg likovnog stvaralaštva. Odgojitelj je osoba koja treba poticati cjelokupni razvoj djeteta i istraživati mogućnosti poboljšanja odgojno obrazovnog procesa. U provođenju likovnih aktivnosti s djecom naglasak bi trebao biti stavljen na razvoj dječjeg stvaralaštva. Za uspješno analiziranje dječjih radova potrebno je poznavati karakteristike dječjeg likovnog izražavanja koje nam pomaže u boljem razumijevanju dječjeg načina razmišljanja i viđenja sebe i svoje okoline.

Promatranjem i analizom dječjih radova pronađene su karakteristike koje su tipične za fazu izražavanja složenim simbolima. U dječjim radovima uočavaju se neke zajedničke karakteristike poput korištenja linije tla, disproporcije oblika, naznačivanje teksture, rasklapanje oblika, transparentni prikaz, imaginacija. Svako dijete koristilo je individualna rješenja i prikazalo svoje znanje i emocije.

LITERATURA

- Alfirević, I., Šentija, J. (2003.) *Veliki školski leksikon*, Zagreb: Školska knjiga
- Belamarić, D. (1986). *Dijete i oblik*, Zagreb: Školska knjiga
- Bodulić, V. (1982). *Umjetnički i dječji crtež*, Zagreb: Školska knjiga
- Brešan, D. (2008). *Dječja likovna kreativnost*, Osijek: Učiteljski fakultet u Osijeku
- Brešan, D., Mikulić Bošnjak M. (2015), Prikaz prostora u dječjem crtežu, *Metodički obzori* , Vol. 10 (2015), 22
- Grgurić, N., Jakubin M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*, Zagreb: Educa
- Ivančević, R. (1996). *Perspektive*, Zagreb, Školska knjiga
- Šipek, B. (2015). *Kako komunicirati likovnim jezikom djece*, *Dijete, vrtić, obitelj*, Vol. 21 No. 79 (2015), 21 - 22
- Vidović, V. (2015), *Dječji crtež kao komunikacijsko sredstvo između djeteta i odrasloga*, *Dijete vrtić obitelj*, Vol. 16-17 (2015), 22

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Ja, Ivana Ekert, vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam samostalno napisala ovaj završni rad: Karakteristike dječjih likovnih radova u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

POTPIS:
